

Політика у людському вимірі

Микола Головатий,
доктор політичних наук,
проректор з наукової роботи
Міжрегіональної академії
управління персоналом

Політика в особах. Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / За заг. ред. Ф. М. Рудича. — К.: Парламентське вид.-во, 2008. — 352 с.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття, як відомо, ознаменовані і характеризуються кардинальними змінами політичної карти Західної, Центральної Європи, навіть Євразійського континенту. Розпад СРСР, соціалістичного табору спричинили появу нових суверенних держав, політичні, суспільні і духовні процеси в яких мають багато спільного, але більше — особливого, специфічного. І це специфічне яскраво проглядається у характері політико-соціальних процесів державотворення, у формуванні як нових політичних систем молодих держав, так і взаємин між великими соціальними групами. Зрозуміло, що не все у цих процесах видається однозначним, є немало й того, що піддається критиці, а то і запереченню, абсолютному несприйняттю масами. А от у спробі дати відповідь на питання „Чому ми є такими і так живемо?“, громадськість надто часто апелює до політичних лідерів, політичних діячів як загальнонаціонального, так і регіонального рівня. Це не просто очікування, потреба „сильної руки“, спроможної змінити ситуацію в країні чи в регіоні на краще, це яскраве підтвердження того, що, окрім об’єктивних передумов позитивних суспільно-політичних та інших трансформацій і перетворень, ми визнаємо і розуміємо потребу суб’єктивних передумов, пов’язаних з конкретними особистостями, тими, кращими серед нас усіх, співгромадянами, які повинні отримати від народу вотум довіри і успішно реалізувати його не лише у власних, але, найперше, суспільних інтересах.

За таких обставин нагальним є глибокий теоретичний аналіз проблем політичного лідерства у контексті з конкретно-історичними процесами і проблемами, що мають місце в окремо взятих країнах, у світі в цілому. То ж природно, що наукова громадськість, широкий політикум найперше, звичайно, України, але також і сусідніх країн, з великим інтересом

зустріли появу спеціального видання „Політика в особах. Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти” (загальна редакція Ф. Рудича).

Це видання, по-перше, не є випадковим не лише в контексті політичних, державотворчих процесів, притаманних Україні, пострадянському світові в цілому. Справа в тому, що потужний колектив Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса і, головним чином, його відділ теоретичних і прикладних проблем політології (керівник – доктор філософських наук, професор Ф. Рудич) власне з перших років незалежності України здійснює цілісний науковий проект, пов’язаний з процесами формування нових політичних систем в Україні, країнах СНД і Балтії, країнах Вишеградської групи (Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія) та Центрально-Східної Європи. Складовою такої цілісної наукової проблематики є і політичний елітизм та політичне лідерство. Відтак презентована праця є логічною і запитаною як наукою, так і суспільною практикою.

Перші два розділи монографії присвячені теоретико-методологічним проблемам політичного лідерства, особливостям його формування як у минулі часи, так і в новітню добу. Без таких теоретичних основ неможливо було б затим (розділ III) схарактеризувати особливості і постаті п’яти основних політичних лідерів світового масштабу, діяльність яких припала в часі на XX століття, – Конрада Аденауера, Шарля де Голля, Франкліна Делано Рузвельта, Йосифа Сталіна, Уїнстона Черчилля. Логічним при цьому є запитання: чому саме про цих політиків йдеться? Маємо у зв’язку з цим сказати таке. Політика, політичні оцінки, в тому числі й окремих, навіть надзвичайно популярних політичних осіб, великою мірою суб’єктивовані. І все ж як би ми не поцінювали їх діяльність, мало хто заперечуватиме, що від цих політиків величезною мірою залежало і залежить те, яким був світ у XX столітті і яким він увійшов у століття XXI.

Принципово важливе й інше. Кожен з відомих політиків – завжди особистість. Кажуть: культ особи. Але якщо його, навіть як культ особи Й. Сталіна, свого часу характеризували винятково як негативне явище, засуджували, то треба погодитися з тим, що для культу особи треба мати, як мінімум, особу.

Те, що погляд на політику крізь призму вивчення людей, які її творять, має величезне значення, стає зрозумілим, коли брати до уваги те, коли, за яких обставин і завдяки чому людину у суспільному значенні визнають як особу. Це зокрема: здатність мислити і приймати усвідомлені, а не інстинктивні рішення; індивідуальність (талант, освіта, професія, уподобання тощо); свобода, тобто право обирати з наданих суспільством варіантів поведінки той, який забезпечує реалізацію особистісних інтересів і не порушує права інших суб’єктів суспільного процесу; відповідальність за свої дії перед іншими, суспільством.

Знайомлячись із політичними портретами політичних лідерів

минувшини і нашого часу, вкотре переконаємося в тому, що жодні політичні технології ніколи не стануть вирішальними у будь-якому політичному процесі, якщо немає політика-особи, особистості. Зрозуміло, що самі по собі технології, політичне іміджмейкерство можуть хіба що певною мірою змінити (на краще або, навпаки, на гірше) харизму, особистісні якості політика.

Передбачаємо, що прочитання монографії в розділах III, VI, VII і VIII, де характеризується політичне лідерство в країнах різних регіонів світу, все ж викличе різні думки, точки зору, але головне — персоніфіковані оцінки. Це природно і закономірно. Закономірним і доцільним є, однак, те, що постаті окремих політичних лідерів автори намагалися малювати, поперше, не однією „фарбою”, але в контексті доби, конкретно-історичних ситуацій, що мали місце не лише у світі, але й в окремо взятій державі. Вони робили це за принципом: політик такий, яким був і є його час, оточення, ситуація тощо. Звідси стає зрозумілим і цілком доказовим те, що діапазон, масштаби, складність реальної діяльності політиків, у тому числі і тих, про яких йдеться у рецензованому науковому виданні, давали і дають можливість кожному з них побувати, мабуть, у всіх п’яти основних мегапозиціях політичної людини: тотожність, лояльність, конформізм, відхилення, протидія (за М. Рішке). Тобто: політик загальнонаціонального масштабу в багатьох випадках діє так, як йому „дозволяє” ситуація, маси, його прихильники і противники, зрештою — власні знання, професіоналізм і навіть суто людські риси і особливості. Саме тому в монографії маємо не просто політичні портрети окремих політичних лідерів, але пошук і характеристику загальних і виокремлених закономірностей формування політичного лідерства в окремих країнах: історія та історичні традиції; етнонаціональні особливості формування політичного лідерства; специфіка суспільно-політичного розвитку окремих країн; міжнаціональні, геополітичні зв’язки; світові інтеграційні та глобалізаційні процеси тощо.

Процес формування політичних лідерів і політичної еліти складний, багатомірний і суперечливий. „Суть лідерства, – зазначають автори монографії, – здатність запропонувати перспективний курс розвитку країни, спрямований на забезпечення національних інтересів і добробуту народу” (с. 343). Так чи інакше, але й сучасна українська ситуація потребує як загальної національної консолідації і єдності, так і сильної, авторитетної, демократичної влади, спроможної гідно відповісти на реальні виклики часу. З огляду на це рецензована праця, безумовно, не залишиться не поміченою як науковцями-суспільствознавцями (політологами, соціологами, соціальними філософами), так і широким суспільним загалом в Україні і поза її межами.